

Sextus Empiricus, epäilyn profeetta

Antiikin skeptikot dogmaattikkojen vastustajina

Antiikin skeptikot eivät olleet samassa mielessä skeptikkoja kuin mitä monet nykyisin termillä ymmärtävät. Heidän päämääränsä näytti olleen pikemminkin väittelyn voittaminen kuin asioiden tutkiminen ja kyseenalaistaminen.

antiikin skeptikkojen opit tunnetaan pääasiallisesti kahden kirjoittajan tietojen perusteella. Toinen heistä on **Diogenes Laertios**, joka kirjoitti teoksen *Kuuluisien filosofien elämäkertoja* (DL 1980). Teoksen kirja IX käsittelee muun muassa antiikin skeptismin ensimmäisenä edustajana pidettyä **Pyrrho Elisläistä** (noin 360–270/275 j.Kr.) ja tämän oppilasta **Timonia** (DL II s. 474–527).

Antiikin skeptikoista ainoa, jonka teokset ovat säilyneet jälkipolville, on **Sextus Empiricus**, jota siteeraan tässä hänen teoksensa *Pyrroneoi hypotyposes* (Johdatus Pyrrhonismiin) version **SEXTUS** (SEX 1994) mukaan. Sextus eli todennäköisesti toisella vuosisadalla j.Kr. ja näyttää olleen empiiriseen koulukuntaan kuulunut lääkäri. Skeptikkokirjoittajien vaikutus länsimaiselle ajattelulle oli vähäinen aina 1500-luvun lopulle saakka, jolloin heidän teoksiaan julkaistiin latinan kielellä. Tuolloin olivat muutkin syyt vaikuttamassa siihen asti yleisesti hyväksyttyjen oppien epäilemiseen. Uskonpuhdistus kyseenalaisti katolisen kirkon erityisaseman uskon totuuksiin määrittelijänä. **Kopernikus** haastoi aristoteellisen kosmologian oikeellisuuden.

Tapahtumat antoivat taustaa sille, että Sextuksen teoksissa ilmenevä doktriinin epäileminen sai kaikkupohjaa ja levisi laajalti inhimillisen tiedon epäilyksi, josta **Michel de Montaignen** essee *Raimond de Sebodin puolustus* (MONTAIGNE

1990 s. 156–412) antaa hyvän kuvan. Näiden oppien torjuminen ja pyrkimykset tieteen varman perustan rakentamiselle (**Descartes**, **Bacon**, englantilaiset empiristit) johtivat omaan aikaamme asti jatkuneeseen tieteenfilosofiseen diskussioon. Sextus itse kirjoittaa (SEX I 196, s. 49):

Me käytämme [fraasia] 'Minä vältän arvioimista' tarkoittamaan 'Minä en osaa sanoa, mitä ehdotetuista asioista minun tulisi pitää vakuuttavana, ja mitä minun ei tulisi pitää vakuuttavana'. Näin teemme selväksi, että kohteet näyttävät meistä yhdenvertaisilta vakuuttavuudeltaan ja vakuuttavuuden puutteeltaan. ... Arvion välttäminen saa nimensä siitä, että intellekti pidättäytyy, jolloin se ei väitä eikä hylkää mitään, johtuen tutkittavana olevien asioiden samanaipaisuudesta.

Sextuksen asenteet ovat sympaattisia tulkittuina hänen oman aikansa 'dogmaattikkojen' kritiikiksi. Usein ne tuntuvat tähtäävän muuhunkin, jolloin niistä helposti tulee epistemistä nihilismia. On ymmärrettävää, että skeptikot pitivät silloisten aristoteelikkojen, epikurolaisten, stoalaisten ynnä muiden väitteitä huonosti perusteltuina ja niiden 'todistuksia silmänlumeena'.

Tämä ei sulje pois mahdollisuutta, että niiden 'dogmaattisten' koulukuntien tarkasteleminen *joistakin* asioista saattoi esittää myös perusteltuja ja kohtuullisen asiallisesti 'todistettujakin' väitteitä. Positiivinen ja tieteeseen johtava etenemistapa olisi ollut yrittää analysoida, mitkä vaateet olivat paremmin ja mitkä huonommin perusteltuja. 'Dogmaatikot' yrittivät torjua skeptikkojen kritiikin väittämällä, että skeptikot eivät pysty edes ajattelemaan niitä asioita, joista joilakin on uskomuksia (SEX II 1, s. 67):

He sanovat, että skeptikot joko ymmärtävät sen, mistä dogmaatikot puhuvat, tai eivät ymmärrä sitä. Jos he ym-

märtävät sen, miten he voivat olla hämmästyneitä sellaisesta, minkä he sanovat ymmärtävänsä? Jos he eivät ymmärrä sitä, he eivät edes tiedä, miten puhua sellaisesta, jota he eivät ole ymmärtäneet?

Tämä on myöhemmänkin ajan 'dogmaatikkojen' harrastama väite, jossa käytetään sanan *ymmärtää* kahta merkitystä. 'Ymmärtämisellä' saatetaan tarkoittaa *jonkin väitteen merkityksen käsittämistä* ja *jonkin asenteen hyväksymistä*. Monet torjuvat omien näkökantojensa kriitikot väitteellä, että kriitikot eivät ymmärrä heitä. Sextus analysoikin käsitteiden eroa ja kääntää argumentin osumaan 'dogmaatikoihin', jotka ovat sen skeptikkoja vastaan esittäneet. (SEX II 4–6, 10, s. 67–70):

Nytpä heidän, jotka esittävät tämän argumentin, täytyy kertoa meille, millä tavoin he tässä käyttävät sanaa 'ymmärtää' – tarkoittaako se vain 'ajatella jotakin' ilman enempää sen asian realiteetin hyväksymistä, josta olemme lausumassa jotain? Vai sisältääkö se myös olettamuksen niiden asioiden realisuudesta, joista olemme keskustelemassa? ...

Ja samanlaista voi sanoa kaikkia heitä vastaan, jotka tulevat toisista koulukunnista, kun he tutkivat sellaisten uskomuksia, jotka pitävät yllä heidän vastaisiaan mielipiteitä. Niinpä he eivät voi tutkia mitään toistensa vastaisia asioita. ...

Tämä on osuvaa 'insider'-myytin vastaista kritiikkiä. Jotkut todellakin haluavat torjua itseään koskevan kritiikin sanomalla, että 'ulkopuolinen' ei pääse sisään heidän tarkoitamiinsa asioihin. UFOja ymmärtää vain UFO-uskovainen.

Sextus sofismien ja uhkarohkeiden päätelmien vastustajana

Pykälässä II xxii Sextus tarkastelee sofismeja ja päätyi ohjeeseen (II 246, s. 136):

Ajattelen riittäväksi elää kokemuksen mukaisesti ilman mielipiteitä, tavanomaisten havaintojen ja ennakkointien mukaisesti, ja pidättäytyä arvioimasta sellaista, mikä sanotaan tarpeettomalla dogmaattisuudella ja pitkälti arkielämän tarpeet ylittään. Jos siis dialektiikka ei pysty selvittämään sellaisia sofismeja, joiden selvittämisestä voisi olla hyötyä, ja jos niiden selvittäminen on hyödytöntä, joiden kohdalla epäilemättä voi myöntää sen antavan ratkaisuja, niin dialektiikka on hyödytöntä sofismien ratkaisemiseksi.

Mikäli kritiikki kohdistui vain ajatusleikkeinä esitettyjen sofismien ratkaisemisen turhuuteen, niin voimme hyväksyä hänen kantansa järkeväksi, joskin hieman tosikkomaiseksi. Arkikokemukseen pitäytyminen saattaa kuitenkin johtaa (ja johti jo tuolloin) tieteenvastaisuuteen. Sama

asenne ilmenee monissa pykälän loppupuolen kohdissa, voimakkaana seuraavassa (II 250–252, s. 137):

Jos siis esitetään argumentti, jonka johtopäätös on väärä, niin tosiasiaista, että johtopäätös on väärä tiedämme välittömästi, että argumentti ei ole tosi eikä sitova. Niinpä emme hyväksy sitä, vaikka emme tietäisikään virheen syytä. Aivan samoin kuin emme usko todeksi sitä, mitä taikurit tekevät, vaan tiedämme heidän petkuttavan meitä vaikka emme tiedäkään, miten he petkuttavat, samoin emme myönnä väärin mutta uskottavilta näyttäviin argumentteihin, vaikka emme tiedäkään, millä tavoin ne ovat virheellisiä.

Tai pikemminkin, koska he sanovat sofismien johtavan epätotuuden lisäksi myös muihin absurditeetteihin, meidän tulisi edetä yleisemmällä tavalla seuraavasti. Ehdotettu argumentti johtaa meidät joko johonkin hylättävään tai johonkin, minkä voimme hyväksyä. Jos jälkimmäiseen, voimme hyväksyä sen ilman absurdiutta. Jos johonkin hylättävään, meidän ei tule suinpäin hyväksyä absurdia sen uskottavuuden takia. Pikemminkin tulee hylätä argumentti, joka pakottaa absurditeettien hyväksymisen ..., jos argumentti johtaa meidät johonkin yhteisesti absurdina pidettyyn, emme myönnä absurdiin argumentin takia, pikemminkin me hylkäämme argumentin absurditeetin takia.

Jo traditionaalisten sofismienkin tapauksessa Sextuksen teksteistä ilmenee intellektuaalisen uteliaisuuden puute. Hänestä ilmeisesti ei ole *hauskaa* selvittää, mikä virhe sofismeihin on kätkeyty. Sextuksen ja antiikin skeptikkojen asenteen vaarat käyvät ilmi jälkimmäisestä kapaleesta. Sen päättelyä käytettiin esimerkiksi kopernikanismikiistan aikana toistuvasti Maan liikkumista vastaan. Koska sitä *yleisesti* pidettiin absurditeettina, katsottiin tarpeettomaksi edes kuunnella argumentteja, joita sen puolesta esitettiin. Niiden *täytyi* olla väärä, vaikka niistä ei mitään virhettä olisi löydettykään.

Arvioinnin välttämisen syitä: Eläinten ja ihmisten väliset erot

Skeptikot esittivät perusteluja oman suhtautumisensa puolesta. Sextus sanoi mielenrauhan seuraavan siitä, että ei minkään asian oikeellisuudesta esitä arvioita. Mahdollisesti asetamme vastakkain nykyiset ja tulevat asiat (SEX I 33–34, s. 12):

... Esimerkiksi, jos joku esittää meille argumentin, jota emme pysty torjumaan, sanomme hänelle: 'Ennen kuin sinun kannattamasi koulukunnan perustaja oli syntynyt, niin koulukunnan argumentti, joka epäilemättä on asiallinen, ei vielä näyttänyt ilmeiseltä, vaikka se tosiasiaa luonnossa oli jo olemassa. Samaten on mahdollista, että juuri esittämäsi vastainen argumentti on myöskin luonnossa olemassa, mutta se ei ilmene meille. Niinpä mei-

dän ei tule vielä myöntyä sellaiseen, minkä nyt ajatellaan olevan voimakkaan argumentin.

Sextus esittää 10 asiaa, joiden takia arvioiden tekeminen johtaa sekaannuksiin (SEX I 35–163, s. 12–40, ks. myös DL IX 78–79, II s. 493–499). Käsittelemme Sextuksen kutakin argumenttia erikseen.

Ensimmäinen argumentti vetoaa eläinten eroihin, joiden takia samat asiat eivät ilmene niille samanlaisina (SEX I 44–47, s. 13–15, DL II s. 493). Suurimpia eroja aiheutuu siitä, että niiden aistinelimet ovat erilaisia. Joidenkin eläinten silmät ovat keltaisia, toisten verenpunaisia ja niin edelleen, joten oletettavasti ne näkevät värejä eri tavoin. Sextus jatkaa:

Jotkut näköelimet pullistuvat ja ulottuvat kehon ulkopuolelle kuperuutensa takia, kun taas toiset ovat koverampia ja toiset ovat tasaisia, joten on todennäköistä, että tämä muuttaa myös nähdyn ilmenemistä, ja että koirat, kalat, leijonat, ihmiset ja heinäsiirakat eivät näe samoja asioita yhtäsuurina tai samanmuotoisina. Pikemminkin se, mitä ne näkevät, riippuu siitä, millainen merkki kulloinkin saadaan aikaan silmässä, joka vastaanottaa näköilmiön.

Sextus antaa esimerkkejä muiden aistinelinten erilaisuudesta ja päättelee (I 59, s. 17):

Mutta jos samat kohteet ilmenevät erilaisina riippuen eläinten välisistä eroista, niin pystymme sanomaan, millaisia olemassaolevat objektit ovat meidän havaitsemiamme, mutta millaisia ne ovat luonnoltaan, sen arvioimista vältämme. Emme nimittäin itse pysty tekemään meidän omiimme ja toisten eläinten havaintoilmiöiden välistä ratkaisua, sillä olemme itse väittelyyn osallistujia ja sen takia tarvitsemme pikemminkin jonkun toisen ratkaisemaan kuin kykenisimme itse asiaa arvioimaan.

Sextus on asettanut eläinten ja ihmisten kyvyn loogisten johtopäätösten tekoon analogiseksi ja puolustaa menettelyään ”itseensä tyytyväisiä dogmaattikkoja” vastaan, jotka saattavat pilkata tällaista. Tämän torjumiseksi hän perustelee pitkähkösti, että monet eläimet ovat yhtä etevä ja viisaita kuin ihmisetkin; erityisesti hän käyttää koiran viisautta esimerkkitapauksena (SEX I 62–75, s. 18–22). – Eläinten viisauden käyttö ihmisen erityisen rationaalisuuden vastaisena argumenttina esiintyi sittemmin monella kirjoittajalla, laajana esityksenä Montaignella (MONTAIGNE 1990 s. 177–227).

Seuraavaksi Sextus ottaa esille ihmisten eroihin vetoavan argumentin. Joku elämäntapa on yhdelle vahingoksi mutta toiselle hyödyksi, joten arvioimisesta tulee pidättäytyä. Asian perustelemiseksi Sextus antaa esimerkkejä ihmisten erilaisuuden vaikutuksista. Joihinkin vaikuttaa

myrkkynä sama, mikä vaikuttaa toisiin lääkkeenä. Eri ihmiset nauttivat eri asioista. Näin Sextus päätyy tulokseen (SEX I 89–90, s. 25):

Jokainen, joka sanoo, että meidän tulee yhtyä enemmistön mielipiteeseen, tekee lapsellisen ehdotuksen. Kukaan ei voi kerätä koko ihmiskuntaa ja selvittää, mitä enemmistö pitää parhaana. On mahdollista, että joidenkin kansojen parissa, joista meillä ei ole mitään tietoa, pätee enemmistöstä sellainen, mikä meidän parissamme on harvinaista, ja mikä pätee useimmille meistä, on siellä harvinaista ... Niinpä arvioimisen välttäminen on välttämätöntä myös ihmisten välisten erojen takia.

Kun itseensä tyytyväiset dogmaatikot sanovat, että heitä itseään tulisi pitää muita ihmisiä parempina asioiden arvioimisessa, niin tiedämme tämän olevan järjetöntä. He nimittäin itse ovat väittelyyn osallistujia, ja jos he arvioivat, mikä on ilmenevää [t.s. minkä havainnon ja päätteilyn perusteella oikealla tavalla ymmärrämme], niin luovuttamalla arvioimisen itselleen he hyväksyvät oikeaksi tutkittavana olevan asian jo ennen kuin ryhtyvät arvioimaan.

Aistien ja olotilojen erot; tapojen vaikutukset

Vaikka vetoaisimme vain yhden henkilön (”viisaan”) mielipiteeseen, on aistien välisten erojen takia syytä välttää arvioimista. Sextus antaa esimerkkejä siitä, että kohteet tekevät eri aisteihin erilaisen vaikutelman ja päättelee (SEX I 93–99, s. 26–27):

Niinpä emme kykene sanomaan, millainen kukin näistä kohteista on luonnoltaan, vaikka on mahdollista sanoa, millaisina ne meille kulloissakin olosuhteissa ilmenevät. ...

Kukin meille ilmenevistä havainnon kohteista näyttää vaikuttavan meihin monella tavalla – esimerkiksi omena on sileä, tuoksuva, makea ja keltainen. On siis epäselvää, onko sillä tosiasiaa vain nämä kvaliteetit, vai onko sillä vain yksi kvaliteetti, mutta se ilmenee erilaisena riippuen aistinelinten erilaisesta konstituutiosta, vai onko sillä tosiasiaa useampia kuin nuo ilmenevät kvaliteetit, joista jotkut eivät vaikuta meihin.

Että omenalla voi olla useampia kvaliteetteja kuin meille ilmenevät, päätellään seuraavasti. Kuvitelkaamme jotakuta, jolla syntymästä asti on kosketus-, haju- ja maku-aistit, mutta joka ei kuule eikä näe mitään. Hän olettaa, että ehdottomasti ei ole mitään näkyvää tai kuuluvaa, ja että vain hänen käsittämänsä kolme kvaliteetin lajia on olemassa. Niinpä on mahdollista, että kun meilläkin on vain viisi aistia, me käsitämme omenan kvaliteeteista vain ne, jotka pystymme käsittämään, vaikka muitakin kvaliteetteja voi olla olemassa, ja ne vaikuttavat toisiin aistinelimiin, joita meillä ei ole, joten emme käsitä niiden avulla havaittavia kohteita.

Joku kuitenkin sanoo, että luonto on tehnyt aistit kohteisiinsa sopiviksi. Mikä luonto? Onhan dogmaattikkojen parissa niin paljon ratkaisematonta väittelyä sen reaali-

suudesta, joka on olemassa luonnon mukaisesti. ...
Niinpä meille jää epäselväksi, millainen omena on.

Argumentin Montaigne toisti ihmisen tiedon-
saantimahdollisuuksia kritisoidessaan (MONTAIGNE 1990 s. 391–394). Sextus jatkaa esittämällä olotilojen eroihin vetoavan argumentin. Vaikka vetoaisimme vain yhteen aistiin, riippuu senkin antama todistus olosuhteista tai havaittajan tilasta. Riippuen siitä, olemmeko liikkeessä vai levossa, humalassa tai raittiina jne, havaitsemme asiat erilaisina. Sextus antaa esimerkkejä; muun muassa että esineet, jotka näyttävät olevan levossa kun mekin olemme, näyttävät liikkuvan, kun itse liikumme. Olotiloista ei pääse eroon (SEX I 112–117, s. 30–31):

Jokainen, joka tekee niistä ratkaisun, on joko jossain tilassa tai ehdottomasti ei missään tilassa. On kuitenkin aivan ristiriitaista sanoa, että hän ei ole missään tilassa (t.s. ei terve eikä sairastunut, ei liikkeessä eikä levossa, ei minkään määrätyn ikäinen, ja vailla kaikkia muita olotiloja). Mutta jos hän on jossain tilassa arvioidessaan ilmiötä, hän osallistuu väittelyyn. Edelleen: hän ei ole enakkoluulon ulkomaailmassa olevien objektien arvioija, sillä hänen olotilansa tahraa hänet.

Suostutteluihin, tapoihin ja uskomuksiin vetoava argumentti liittyy erityisesti etiikkaan. Eri maiden lait ja tavat pitävät eri asioita kiitettävänä tai rangaistavina. Eri koulukunnilla on dogmaattisia oppeja, kuten atomien tai homoeomeerien olemassaolo tai muu sellainen. Dogmaattinen oletus asetetaan toista vastaan, kun jotkut ajattelevat vain yhden elementin olevan olemassa, toiset taas äärettömän monta; toiset pitävät sielua kuolevaisena, toiset kuolemattomana ja niin edelleen.

Samoin asetetaan eri lait, myytit ja dogmaattiset oletukset vastakkain. Päädytään toteamaan, että tämäkin osoittaa, että tulee välttää tekemästä arvioita siitä, mitä ulkomaailman oliot ovat luonnoltaan (SEX I 145–163, s. 37–40, vrt. DL II s. 495–497). Tässä Sextus on koonnut yhteen asioita, joiden merkitys epistemologian ja tieteen kannalta on erilainen. Kysymys tapojen ja lakien ’luonnollisuudesta’ on eetikkojen asia; kysymys atomien olemassaolosta fyysikkojen.

Kohteeseen itseensä vetoavat argumentit

Tällaisia Sextus esittää useita; ensimmäiseksi sijainteihin ja välimatkoihin ja paikkoihin vetoavan argumentin. Pylväikkö näyttää päästä katsoen lyhenevältä mutta suoraan edestä symmetriseltä; laiva näyttää kaukaa katsottuna pieneltä

ja paikallaan pysyvältä mutta läheltä katson suurelta ja liikkuvältä; lampunvalo näyttää aurin-
gonvalossa himmeältä mutta pimeässä kirkkaalta; airo näyttää vedessä taittuneelta mutta ilmassa suoralta ja niin edelleen. Täytyy siis välttää arvioiden tekemistä.

Seuraavaksi tulee yhdistelmiin vetoava argumentti. Mikään kohde ei vaikuta meihin yksinään, vaan aina yhdessä jonkin muun kanssa. Voimme kenties sanoa, millainen on havaitun kohteen ja muiden vaikuttavien tekijöiden sekoitus, mutta emme, millainen itse kohde on. Kvantiteettiin ja kohteiden valmisteluun vetoavasta argumentista Sextus antaa esimerkkejä: hopealastut näyttävät mustilta, mutta yhdistyneenä hopeaksi valkoiselta, jne. Emme voi sanoa mitään objektista itsestään. (SEX I 118–134, s. 31–35, DL II s. 497–499).

Diogenes luonnehtii asiaa kvaliteetin ja kvantiteetin yhteydeksi: ”Niinpä viini kohtuullisesti nautittuna vahvistaa ruumista, mutta liian suuressa määrässä se tekee heikoksi, ...”

Relatiivisuuteen vetoaa argumentti, jonka mukaan kaikki esiintyy suhteessa johonkin olevana, joten meidän täytyy välttää arvioimista, millaisia asiat itse ovat. ’Relatiivisuus’ voi tarkoittaa joko relatiivisuutta suhteessa arvioijaan tai suhteessa havaittuihin kohteisiin. Diogenes esittää argumentin *kohteiden* keskinäisiä relaatioita koskevana (DL II s. 499):

Keskinäiset suhteet, esimerkiksi kevyen ja painavan, voimakkaan ja heikon, suuremman ja pienemmän välillä, ylhäällä ja alhaalla [olevan] välillä. Niinpä oikealla puolella sijaitseva ei ole sellainen luontonsa puolesta, vaan se käsitetään sellaiseksi sen aseman takia johonkin toiseen verrattuna.

Usein ja harvoin sattuviin tapahtumiin vetoava argumentti viittaa seuraavan kaltaisiin ilmiöihin: Vaikka Aurinko on ihmeellisempi kuin komeetat, emme hämmästele Aurinkoa, koska näemme sen päivittäin, mutta komeettoja ihmettelemme. Sextus kirjoittaa (SEX I 143, s. 37):

Edelleen, harvinaista pidetään arvokkaana, mutta ei tavanomaista ja helposti saatavissa olevaa. Jos esimerkiksi kuvittelemme, että vesi olisi harvinaista, miten paljon arvokkaammaksi se ilmenisikään kuin kaikki, mitä nyt pidämme arvokkaana! Tai jos kuvittelemme kultaan sirotelluksi runsaasti maahan kivien tavoin, kuka silloin pitäisi sitä arvokkaana tai kätköön lukitsemisen arvoisena?

Tästä Sextus jälleen päättelee, että emme pysty arvioimaan, millaisia oliot itsessään ovat. – Tämän asioiden arvoihin liittyvän epäilyn hyväk-

symme, emmekä näe siinä mitään episteemisiin ongelmiin liittyvää.

Agrippan viisi logiikkaan liittyvää argumenttia

Myöhempi skeptikko **Agrippa** esitti toisenlaiset viisi argumenttia arvioimisesta pidättäytymisen puolesta. Sextus aloittaa näistä kertomisen (SEX I 164, s. 40–41, vrt. DL II s. 501):

Uudemmat skeptikot tarjoavat seuraavaa viittä arvioimisen välttämisen lajia: Ensiksi, laji, joka saadaan väittelemisestä; toiseksi, laji, joka saadaan pakottamalla takaisinpäin *ad infinitum*; kolmanneksi, laji, joka saadaan relatiivisuudesta; neljänneksi, hypoteettinen laji; viidenneksi, vastavuoroisuuden laji.

Väittelyyn vetoavan argumentin kohdalla Sextus kertoo, että ehdotetusta asiasta käydään ratkaisevatonta väittelyä sekä arkielämässä että filosofien parissa. Tämän takia täytyy välttää arvion tekemistä. Argumentista, joka vetoaa palauttamiseen *ad infinitum*, Sextus kertoo (SEX I 166, s. 41):

Äärettömän palauttamisen lajissa sanomme, että se, mikä tuodaan esille ehdotetun asian oikeellisuuden juureksi, vaatii itse toisen samanlaisen juuren, joka itse vaatii toisen, ja niin edelleen *ad infinitum*. Niin muodoin meillä ei ole tukipistettä, josta aloittaisimme minkään asian varmistamisen, ja tästä seuraa arvioimisen välttäminen.

Argumenttia Sextus käyttää myöhemmin yhä uudelleen. Hypoteettisuuteen vetoava argumentti kuuluu (SEX I 168, s. 41; ks. s. 42, 87):

Meillä on hypoteesista saatu laji, kun *ad infinitum* takaisinpäin pakotetut dogmaattikot aloittavat jostakin, jota he eivät varmista vaan vaativat myöntymään sen yksinkertaiseen olettamiseen ilman todistusta.

Skeptikot syyttivät dogmaattisia filosofiä hupauksiksi, sillä sellainen, joka päätellään *ex hypothesi* ei ole tietoa, vaan olettamusta. ”Tällä tavoin päättelämällä voi jopa argumentoida mahdollottoman puolesta” (DL II s. 501–503). Kehäpäättelmään vetoava argumentti kuuluu (SEX I 168, s. 41):

Vastavuoroisuuden laji esiintyy, kun se, minkä pitäisi olla tutkittavana olevan asian varmistuksena vaatiikin tutkimuksen kohteena olevan asian varmistukseen. Kun tällöin emme pysty ottamaan kumpaakaan toisen varmistukseksi, jätämme arvioimisen tekemättä molempien kohdalla.

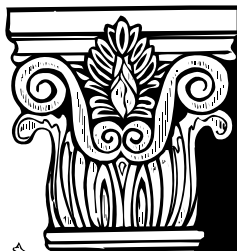
Sextus perustelee kaikkia kolmea logiikkaan vetoavaa argumenttia yhdessä (SEX s. 41–42):

Se, mitä ehdotetaan todeksi, on joko havainnon kohde tai ajattelun kohde, ja olipa se kumpi hyvänsä, siitä väitellään. ... Sanovatko he nyt, että väittely on ratkeava vai ratkeamaton? Jos ratkeamaton, niin meidän täytyy välttää arvioimista, sillä ei ole mahdollista väittää mitään sellaisesta, joka on ratkeamattoman väittelyn kohteena. Mutta jos ratkeava, kysymme, mistä ratkaisu on saatavissa. Onko esimerkiksi havainnon kohde (...) ratkaistava havainnon kohteen vai ajattelun kohteen avulla? Jos havainnon kohteen, niin koska olemme tutkimassa havainnon kohteita, tarvitsee tämäkin jonkun toisen asian tehdäkseen sen vakuuttavaksi, ja jos tämä uusi asia on myös havainnon kohde, vaatii sekin jälleen jotain uutta tullakseen vakuuttavaksi, ja niin edelleen *ad infinitum*. Mutta jos havainnon kohde pitää ratkaista ajattelun kohteen avulla, niin koska myös ajattelun kohteista väitellään, täytyy tämänkin ajattelun kohteena arvioida ja saada vakuuttavaksi. Mistä se sitten saa vakuuttavuutensa? Jos ajattelun kohteesta, jatkuu asia *ad infinitum* samalla tavalla, mutta jos havainnon kohteesta, niin koska ajattelun kohteeseen vedottiin tekemään havainnon kohde vakuuttavaksi, ja havainnon kohteeseen ajattelun kohteen takia, olemme joutuneet vastavuoroisuuden lajiin.

Jos tämän välttämiseksi väittelykumppanimme vaatii jonkin asian olettamisen hyväksymistä ja vailla todistusta todistaakseen seuraavaksi tulevan, tuodaan mukaan hypoteesiin vetoamisen laji, eikä ulospääsyä ole. ... Jos hän tekee hypoteesin, että jokin on totta, hän saa sen epäiltäväksi ottaessaan sen hypoteesiksi sen sijaan että todistaisi sen. Jos se taas on väärä, niin sen perusta, jonka hän yrittää varmistaa, on läpimätä. Jos taas jonkin asian hypoteesina olettamisen saa jotain aikaan sen varmemmaksi tekemisessä, niin miksi ei yhtä hyvin tehdä hypoteesia tutkimuksen kohteena olevasta asiasta itsestään, pikemminkin kuin jostakin muusta, jonka kautta hän kuvittelee varmistavansa sen asian, josta hän argumentoi. Jos on absurdia tehdä hypoteesi tutkittavana olevasta kohteesta, on myös absurdia tehdä hypoteesi sitä loogisesti edeltävästä asiasta.

Näitä loogisia argumentteja Sextus oli käyttänyt jo aikaisemmin. Päätellessään eläinten aistinelinten erojen aiheuttamasta arvioinnin mahdollisuudesta hän kirjoitti (SEX I 59–61, s. 17–18):

Tämän lisäksi, emme pysty pitämään omia aisti-ilmiöitämme muissa eläimissä aikaansaatuja parempina sen enempää ilman todistusta kuin todistuksen antamallakaan. ... Niinkutsuttu todistus olisi itse joko meille ilmenevä tai ei-ilmenevä. Jos se ei ole ilmenevä [siis ilmeisesti selvä], niin emme voi luottaa siihen esitettynä. Mutta jos se on meille ilmenevä, niin koska olemme tutkimassa, mikä on eläimille ilmenevää, ja todistus on meille ilmenevä, ja me olemme eläimiä, niin todistusta itseään pitää tutkia sen selvittämiseksi, onko se paitsi ilmenevä myös tosi. Mutta on absurdia yrittää ratkaista tutkittavana olevaa asiaa tutkittavana olevan asian avulla, sillä sama asia olisi silloin sekä vakuuttava että ei-vakuuttava (vakuuttava sikäli kuin se väittää antavansa todistuksen ja ei-vakuuttava sikäli kuin se todistetaan), mikä on mahdollonta.

Totuuden kriteerit

Sextus kertoo, että joidenkin mielestä on ole-massa totuuden kriteeri, toisten mielestä ei, ja skeptikot välttävät arvion tekemistä. Seuraavan kaltainen esitys toistuu vähäisin variaatioin lukuisissa myöhemmissä tapauksissa (SEX II 19–21, s. 72; vrt. DL II s. 503, 507):

He sanovat nyt, että tämä väittely joko on ratkeava, tai se on ratkeamaton. Jos se on ratkeamaton, he myöntävät heti, että arvioimista täytyy välttää. Jos se on ratkeava, he kertokoot, minkä avulla sitä arvioidaan, kun meillä ei ole hyväksyttyä kriteeriä emmekä edes tiedä, onko sellaista, vaan olemme tutkimassa asiaa.

Jotta siis kriteereistä noussut väittely ratkaistaisiin, meillä täytyy olla jokin hyväksytty kriteeri, jota käyttäen voimme sitä arvioida, ja jotta meillä olisi hyväksytty kriteeri, täytyy kriteereitä koskeva väittely jo olla ratkaistu. Niinpä argumentti kuuluu vastavuoroisuuden lajiin, ja kriteerin löytäminen tukkeutuu. Emme nimittäin hyväksy, että he olettaisivat standardin hypoteesina, ja jos he haluavat arvioida kriteeriä kriteerillä, pakotamme heidät äärettömään palauttamiseen.

Edelleen, koska todistus tarvitsee kriteerin, joka on todistettu, ja kriteeri tarvitsee todistuksen, jota on arvioitu, heidät on pakotettu vastavuoroisuuden lajiin.

Eri kriteereiden tarkastelun logiikka noudattaa edellisestä ilmenevää kuviota. Jotain uutta tulee mukaan tarkasteltaessa ihmistä arvioijana (SEX II 37–43, s. 77–78):

Olettaakamme kuitenkin asian olevan niin, että ihmisten täytyy arvioida asioita, ja että tämä on saatu vakuuttavaksi. Koska kuitenkin ihmisten parissa on monia eroja, päättäkööt dogmaatikot ensin keskuudessaan, että meidän tulisi kuunnella juuri tuota ihmistä, ja pyytäkööt he vasta sitten, että hyväksyisimme hänet. ...

Jos he sanovat, että meidän tulee pitää Viisasta vakuuttavana, me kysymme heiltä, ketä Viisasta? Epikuroksen mukaista viisasta vai Stoaalaisten mukaista vai Kyrenelaisten viisasta, vai kyynikoiden? ... Ja jos joku ehdottaa, että meidän tulisi luopua etsimästä Viisasta ja pitää yksinkertaisesti vakuuttavana häntä, joka sattuu olemaan paikalla olevista viisain, he väittelevät myös siitä, kuka on muita viisaampi. Toiseksi, vaikka hyväksyttäisiinkin, että he voivat sopia sen ratkaisemisesta, kuka on älykkäin kaikista nykyisistä ja menneistä, ei häntäkään tulisi pitää vakuuttavana. On nimittäin monia – eiköpähän miltei äärettömän monia – älykkyyden portaita ja asteita, joten pidämme mahdollisena jonkun toisen syntymistä, joka on älykkäämpi kuin hän, jota pidämme kaikista menneistä ja nykyisistä älykkäimpänä.

... Niin muodoin, vaikka jonkun sallittaisiinkin olevan viisain kaikista menneistä ja nykyisistä, niin kuitenkin emme voi esittää totena väitettä, että ei tule olemaan ketään vielä häntäkin terävämpää (sillä tämä on epävarmaa), vaan meidän täytyy aina odottaa myöhemmin ole-massa olevan älykkäämmän henkilön arviota, eikä milloinkaan yhtyä häneen, joka nyt on etevin. ...

Jos joku sanoo, että meidän tulee pitäytyä enemmistön hyväksymään kantaan, sanomme, että tällainen on turhanpäiväistä. Ensiksikin, mikä on totta, on epäilemättä harvinaista, ja tämän takia on yhden ihmisen mahdollista olla älykkäämpi kuin enemmistön. Toiseksi, *jokaisen* kriteerin kohdalla on enemmän sen vastustajia kuin kannattajia, sillä he, jotka hyväksyvät jonkin kriteerin, joka poikkeaa joidenkin ihmisten hyväksymästä, vastustavat tuota [kriteeriä], ja heitä on paljon enemmän kuin sen hyväksyjä.

Kaikki saa Sextuksen päättelämään, että vetoaminen arvioita tekevään ihmiseen ei kelpaa väitteiden oikeellisuuden kriteeriksi. Monien lisäargumenttien jälkeen hän perustelee, että totuutta ei ole olemassakaan, joten sitäkin selvemmin ei ole sen kriteerejä (SEX II 44–96, s. 79–92).

Dogmatismen kritiikkiä

Kun antiikin skeptikot korostavat arvioimisesta pitäytymisen välttämättömyyttä, heillä usein on mielessä arviot, jotka olivat heidän kritisoimilleen 'dogmaatikoille' tyypillisiä. Aistien eroista kertoessaan Sextus vakuuttaa, että "emme kykene sanomaan, millainen kukin näistä kohteista on luonnoltaan, vaikka on mahdollista sanoa, millaisina ne meille kulloissakin olosuhteissa ilmenevät". Tämä on ymmärrettävää kritiikkiä, jos se ajatellaan kohdistuneeksi aristoteelisen filosofian mukaisia olioiden 'luontoja' vastaan.

Skeptikot vetosivat olioiden keskinäisiin suhteisiin niitä arvioitaessa, ja päättelivät: "Niinpä oikealla puolella sijaitseva ei ole sellainen luontonsa puolesta, vaan se käsitetään sellaiseksi sen aseman takia johonkin toiseen verrattuna." Kritiikki osuu Aristoteleen logiikkaan ja luonnonfilosofiaan, joissa oliota luonnehdittiin niiden ominaisuuksien avulla.

Sextus kritisoi ihmisen mahdollisuutta toimia totuuden kriteerinä viittaamalla ihmisten omaksumiin moniin mielipiteisiin ja päättymättömiin väittelyihin (SEX II 37–43, s. 77–78). Sextuksella oli mielessään silloinen tilanne, jolloin väittelyt asioiden 'totuudesta' käytiin filosofisten koulukuntien kesken. Voinemme ounastella, että tieteen kohdalla on sentään todennäköisempää, että konsensus saavutetaan; toinen asia on, missä määrin konsensus kelpaa totuuden kriteeriksi.

Kun Sextus kritisoi vetoamista 'Viisaaseen', niin kritiikin voi katsoa hyvin osuvan asennoitumiseen, millä keskiajalta uuden ajan alkuun asti akateemisissa piireissä suhtauduttiin Aristoteleeseen. *Mutatis mutandis* voi Sextuksen teks-

tiä soveltaa oman aikamme tieteeseen. Sen 'viisaita' ovat **Newton, Einstein, Bohr, Feynman** ja niin edelleen. Kehen tulisi uskoa?

Korvatkaamme sana *Viisas* sanalla *Oikea teoria*. Eikö meidän tule hyväksyä mitään nykyistä teoriaa oikeaksi, sillä aina sen tulee korvaamaan parempi teoria? Jotkut uskovat 'lopulliseen teoriaan'; onko tämä perusteltua? Voi tietenkin kysyä, onko mielekäästä yrittää löytää Sextuksen ajatuksille ja esimerkeille vastineita nykymaailmasta. Tämän tyyppisiä yrityksiä syyttävät jotkut 'presentismistä'; sen vastakohtana on 'historismi', jonka mukaan menneen ajan ajatuksia ei voi esittää erossa omasta kontekstistaan.

Liian ankara pitäytyminen kontekstisidonnaisuuteen tekee tieteen historiasta mielenkiinnostoman. Antiikin skeptikkojen tulkitsemisen tapauksessa voi todeta, että kun heidän teoksiaan 1600-luvulla luettiin, katsoivat lukijat ilman muuta, että niissä esitetyt argumentit sopivat myös heidän oman aikansa ilmiöihin. Näitä lukijoita ei dogmaattinen 'presentismin' moittiminen vielä ollut saastuttanut.

Monista asioista mielipiteet muuttuvat ajan mukana, mutta saattaa olla olemassa myös asioita, joiden kohdalla todellakin voi olla mahdollista päästä 'lopulliseen totuuteen'. Eivätköhän tällaisia asioita ole esimerkiksi näkemys materian atomaarisesta rakenteesta sekä Maan liikkumisesta. On tiedollista nihilismää väittää, että mielipiteet *kaikista* asioista tulevat ajan mukana muuttumaan. Keskeinen kysymys on, millaiset asiat jäävät pysyviksi ja millaiset muuttuvat tieteen edetessä.

Sextuksen argumenttien pohdiskelua

Sextus käyttää usein argumenttia "olemme itse väittelyyn osallistujia ja sen takia tarvitsemme pikemminkin jonkun toisen ratkaisemaan kuin kykenisimme itse asiaa arvioimaan". Nykyisinkin kohtaa joskus saman 'objektiivisuuden' vaatimukseksi naamioidun väitteen, että tieteenharjoittajat eivät voi esittää puolueettomia lausumia vaikkapa tieteen ja jonkin selvästi epätieteeseen kuuluvan opin paremmuudesta, koska he itse ovat 'toinen osapuoli'.

Kaikissa ihmisen tietoa koskeissa asioissa ihminen kuitenkin on 'osapuoli'; ihmiset ovat joissain olotiloissa, ja niiden vaikutusta täytyy yrittää arvioida. Emme löydä ihmisten toiminnan ja inhimillisen tiedon 'ulkopuolella' olevaa, joka antaisi meille sen pätevydestä lausunnon. Meidän täytyy tulla toimeen vähemmällä,

eikä ole perustetta otaksumalle, että emme tulisikin, mutta logiikan avulla sellaista ei voi 'toistaa'.

Kun Sextus ehdottaa, että ihmisten väliset erot tekevät objektiivisen arvioimisen mahdottomaksi, hän ottaa esille vaikean ja tärkeän kysymyksen. Sextus kuitenkin käyttää esimerkkeinä toisen tyyppisiä ihmisten eroja ja päättelee, että myös episteemisissä kysymyksissä on vastaavia eroja. Lienee kuitenkin perusteltavissa, että nimenomaan *tiede* on ihmisten toiminnoista ekumeenisin, ja johtaa kaikki samoihin tuloksiin ja ajattelutapoihin (ks. LEHTI 1996 s. 342–343).

Sextuksella oli kenties hyvät perusteet syyttää joidenkin koulukuntien filosofiä "itseensä tyytyväisiksi dogmaatikoiksi". Monet ovat esittäneet saman syytteen tieteenharjoittajista. Tieteen kannalta elämän ja kuoleman asia on, onko syyte oikeutettu. Joudumme triviaaliin loukkoon, jos kiistämme tieteenharjoittajilta tämän asian arvioimisen sillä perusteella, että he ovat "väittelyn osanottajia".

Sextus esittää aistien rajallisen lukumäärän esteeksi sille, että saisimme tietoa kaikista olioiden kvaliteeteista. Tätä vastaan on hänen mukaansa joku argumentoinut, "että luonto on tehnyt aistit kohteisiinsa sopiviksi". Periaatteessa tällä tavoin argumentoivat SETI-filosofian kannattajat, jotka olettavat toistenkin taivaankappaleiden mahdollisilla älyllisillä asukkailla olevan suunnilleen samat aistimisen kyvyt kuin meilläkin.

Jo 1600-luvulla todettiin, että pystymme rajallisillakin aisteillamme saamaan selville asioita, joista viestiä kantavat jotkut aistiemme ulottumattomiin jäävät viestintuojat. Tästä ovat nykyisenä esimerkkinä vaikkapa radioaallot. Emme niitä välittömästi aisteinemme havaitse, mutta pystymme niitä sopivin laittein havaitsemaan, eikä meille tuota voittamatonta vaikeutta kuvitella, miltä maailma näyttäisi olennosta, jolla olisi olemassa luonnolliset niiden havaitsemisen aistinelimet. Samoin vailla näköaistiakin olevalle ihmiselle pystytään *teoreettisena mahdollisuutena* selittämään, miten näköaisti toimii ja mitä tietoa sen avulla voi hankkia, vaikka hän itse ei tuota tietoa voikaan välittömän havainnon kautta saada.

Sextuksen tieteenvastaisuus

Sextus vastaa kysymykseen, mitä skeptisismi on ja miten se suhtautuu luonnontieteiden harjoittamiseen (SEX I 8–10, 18, s. 4, 5, 7–8):

Skeptisismi on kyky asettaa vastakohtia asioiden tapauksessa, kun ne ilmenevät ja niistä ajatellaan ylipäänsä jollakin tavalla. Vastakkaisten väitteiden ja selostusten yhdenvertaisuuden takia päädyimme ensin arvioinnin välttämiseen ja sen jälkeen mielenrauhaan. ...

... Arvioinnin välttäminen on intellektin taukoamista; sen ansiosta emme hylkää emmekä omaksu mitään. Mielenrauha on vapautta häiriöistä tai sielun tyneyttä. Me ehdotamme skeptisismiin päämäärää koskevassa luvussa, miten mielenrauha seuraa arvioinnin välttämisestä. ...

Sanomme jälleen jotain samanlaista pohtiessamme kysymystä, pitäisikö skeptikkojen opetella luonnontiedettä. Emme opettele luonnontiedettä tehdäksemme varmalla vakaumuksella väitteitä mistään sellaisesta asiasta, josta tieteissä pidetään yllä uskomuksia. Me kuitenkin sivuamme luonnontiedettä kyetäksemme asettamaan jokaista esitystä vastaan samanarvoisen esityksen, ja mielenrauhan vuoksi.

Sextus ottaa lähtökohdaksi niiden 'positiivisten' tai 'dogmaattisten' filosofien ajatukset, joita vastaan hän argumentoi. Sextus kirjoitti (SEX I 170): "Se, mitä ehdotetaan todeksi, on joko havainnon kohde tai ajattelun kohde, ja olipa se kumpi hyvänsä, siitä väitellään." Sextuksen koko argumentointi käy ymmärrettäväksi *väittelyn* kontekstissa, jossa päämääränä ei ole asioiden selville saaminen, vaan vastaväittäjän kaataminen.

Hypoteesin roolista Sextus kirjoitti (SEX I 174): "Jos taas jonkin asian hypoteesina oletaminen saa jotain aikaan sen varmemmaksi tekemisessä, niin miksi ei yhtä hyvin tehdä hypoteesia tutkimuksen kohteena olevasta asiasta itsestään, pikemminkin kuin jostakin muusta, jonka kautta hän kuvittelee varmistavansa sen asian, josta hän argumentoi. Jos on absurdia tehdä hypoteesi tutkittavana olevasta kohteesta, on myös absurdia tehdä hypoteesi sitä loogisesti edeltävästä asiasta."

Sextus ei ole perehtynyt siihen, millä tavalla hypoteeseja käytetään jossain pitkää päättelytekniikkaa käyttävässä tieteessä. Hypoteeseista johdetaan asioita, joihin muulla tavalla ei pääsisi kiinni ollenkaan, ja monien eri asioiden seuraaminen samoista muutamista hypoteeseista tekee systeemistä *tieteen*. Sextus näkee asian vain väittelytilanteesta tehtyjen yksinkertaisten oletamusten puolustelemisen tekniikkana. Sextus päättää teoksensa kysymykseen: "Miksi skeptikot joskus tahallisesti esittävät niukasti uskottavia argumentteja?" (SEX III 280-281, s. 216):

Skeptikot ovat ihmisystäviä ja haluavat argumenttien avulla parantaa kykyjensä mukaan dogmaatikkojen ylpeyden ja yltiöpäisyyden. Aivan kuten lääkäreillä on ruumiin vaivoja varten voimakkuudeltaan erilaisia paran-

nuskeinoja, ja he käyttävät ankaria lääkkeitä ankarasti sairastuneisiin potilaisiin, ja hellävaraisempia keinoja lievemmin sairastuneisiin, samoin skeptikotkin käyttävät voimakkuudeltaan eritasoisia argumentteja. Niitä vastaan, jotka ovat ankan yltiöpäisyyden riivaamia, he käyttävät painavia argumentteja, jotka pystyvät väkivaltaisesti torjumaan ylpeän dogmaattisuuden tartunnan. He soveltavat lievempiä argumentteja niitä vastaan, jotka ovat pinnallisen, helposti parannettavan ja vähäisemmällä uskottavuuden asteella torjuttavissa olevan ylpeyden tartuttamia.

Tämän takia skeptisen mielenlaadun omaavat eivät epäroi esittää argumentteja, joiden uskottavuus on joskus vahva, ja joskus näyttää melko heikolta. He tekevät tämän tahallisesti, sillä usein heikompi argumentti on riittävä heidän päämääränsä saavuttamiseksi.

Loppulausuma osoittaa harhaksi luonnehtia antiikin skeptikkoja 'kyselijöiksi' tai 'totuuden etsijöiksi'. Sextuksen päämääränä on *väittelyn voittaminen*, ei asioiden selvittäminen. Jos väittely voitetaan pienellä fuskaamisella, niin mitäpä siitä; pääasia, että vastapuoli saadaan 'parannettua'. Samaa moraalialia käyttävät jotkut suspektien oppien julistajat tänäkin päivänä.

Tämä on itseriittoinen 'pastoraalinen' asenne; oikean suhtautumisen omaavan täytyy olla 'paimen', joka torjuu 'lampaiden' sielunrauhaa vaarantavat opit siitä riippumatta, voidaanko ne *perustella* harhaisiksi. Toivottavasti nykyisin itseään skeptikoiksi kutsuvat Skepsiksen jäsenet eivät pidä oppia sympaattisena.

Tutkivatko skeptikot yhä?

Sextus kuitenkin itse esittää skeptikkojen suhtautumisen 'tutkimista' korostavassa valossa. Hän mainitsee kolme koulukuntaa: dogmaatikot, akateemikot ja skeptikot. Dogmaatikot ajattelevat löytäneensä totuuden; heitä ovat Aristoteleen, Epikuroksen ja Stoalaisten koulukunnat. Akateemikot kuten **Klitomakhos** ja **Karneades** sanovat, että totuutta ei voi käsittää. Skeptikot tutkivat yhä. Sextus kritisoi 'dogmaatikkoja' muun muassa seuraavasti (SEX II 11, s. 70):

Ja harkitse, eivätkö tosiasiaassa dogmaatikot ole estyneet tutkimisesta. Nimitään sellaiset, jotka myöntävät, että he eivät tiedä, millaisia objektit ovat luonnoltaan, voivat ristiriidatta jatkaa niiden tutkimista, kun taas he, jotka ajattelevat jo ne tarkoin tuntevansa, eivät voi. Edellisille tutkimus nimittäin on heidän kuvitelmansa mukaan jo päättynyt, kun taas jälkimmäisille on edelleen läsnä tutkimuksen suorittamisen syy, ajatus, että he eivät ole löytäneet vastausta.

Tässä on 'tyyliä', joka on saanut monet pitämään antiikin skeptikkoja 'tutkijoina' ja 'kyselijöinä'. Kappale on kuitenkin ambivalentti. Koh-

distettuna aristoteelikkojen tai stoalaisten näemyksiin olioiden 'luonnosta' ja sitä koskevasta 'tiedosta' kritiikki osuu oikeaan. Nämä pysähtyvät omiin ajatuksiinsa ja saivat 'fysiikkaa' eli luonnonfilosofiaa koskevan opin jämähtämään vuosisadoiksi paikalleen.

Ehkäpä kritiikki saattaa tänä päivänäkin olla kohdallaan sellaisia kohtaan, jotka liian helposti hyväksyvät nykyisin omaksutut teoriat lopullisiksi. Kuitenkin Sextuksen asenteessa on piirre, joka asettaa kyseenalaiseksi, voiko sitä kutsua 'tutkimisen' tarpeen julistukseksi. Antiikin skeptikot eivät useinkaan tunnu todella 'jatkavan' tutkimista, vaan ovat tyytyväisiä todettuun, että asiat voivat olla joko näin tai noin.

Sextus ajattelee, että 'epäselvien asioiden' tutkiminen ja kyseleminen jatkuu loputtomasti, sillä 'oikeita vastauksia' ei ole mahdollista löytää. *Voiko tutkimiseksi kutsua sellaista toimintaa, joka jo lähtökohtaisesti on varma, että 'tutkimus' ei missään asiassa johda lopulliseen tulokseen?* Kyllä kai jokainen tutkija toivoo saavansa *jostakin asiasta* oikeaa ja luonnon todellisuuden mukaista tietoa, jolloin *jonkin kysymyksen* tutkiminen lakkaa (vaikka jatkuukin *toisten* kysymysten tutkimisella).

Esimerkiksi kysymykset, kiertääkö Maa Aurinkoa vai Aurinko Maata, tai koostuuko materia atomeista, olivat kauan 'epäselvien asioiden' pohdiskelua, joista oli parempi jatkaa tutkimista kuin omaksua lopulliseksi hyväksytty kanta. Tällaisia ne eivät enää ole, vaan tutkimus on johtanut *tulokseen*, jonka nimenä on *tieto*. Tätä väitetä kaikki eivät hyväksy. Väitän kuitenkin, että 'tieteenharjoittaja ei ole oikea vastaus arvotukselle, kuka 'etsii, etsii, eikä soisi löytävänsä'.

Kun arvioinnin välttämistä suositellaan *mielenrauhan* saavuttamiseen vedoten, niin ei tämä ole *tutkimiseen* johtava asenne. Tiede on usein johtanut mielenrauhaamme järkyttäviin näemyksiin, jotka meidän kuitenkin on hyväksyttävä, koska asiat *ovat kuten ovat*, meidän mielenrauhastamme välittämättä. Tällaista mahdollisuutta Sextus ilmeisesti pitäisi tyypillisenä dogmatismien esimerkkinä.

Monet erilaisten uskonnollisten tai muiden sellaisten ajatussuuntien edustajat kritisoivat tiedettä nimenomaan siitä syystä, että sen jotkut tulokset järkyttävät traditionaalisia ja ihmisiä rauhoittavia oppeja. Sextus kantaa vettä tällaisen tieteenvastaisuuden myllyyn. **S. Albert Kivinen** kertoo skeptisismien eri versioista (KIVINEN 1989 s. 40–41):

... Jo antiikin skeptikot painottivat, että skeptinen filosofia on arvostelemisesta pidättäytymistä, sitä, että ei ota kantaa erilaisiin asioihin. ...

Zeteetikko tarkoittaa siis yhdenlaista etsijää, henkilöä, joka sanoo, että "minä en vielä tiedä, mutta yritän päästä selville asioista". Skeptisismien eri versioita tarkoittavia ilmaisuja on muitakin – sellaisia kuin nullifidianismi. ... Nullifidiaani ehkä olisi henkilö, joka sanoo: "En tiedä, eikä minulla ole mitään mielipidettä koko asiasta; se on minulle yks haille." Zeteetikko sen sijaan sanoo: "En tiedä, mutta haluaisin kernaasti päästä selville ja yritän tehdä jotakin sen eteen."

Kivinen pitää zeteetikon asennetta sympaattisena ja olisi tahtonut Skepsis-yhdistyksenkin ottavan nimekseen *Zeteettinen seura*. Useasti huomaamme Sextuksen teoksen olevan sellaisen käsityksen vastainen, että kirjoittaja olisi etsinyt totuutta. Termi 'skeptikko' on siis tosiaankin ambivalentti. ■

Kirjallisuutta

- Diogenes Laertius: *Lives of eminent philosophers I – II* (transl. R.D.Hicks). Loeb Classical Library, Cambridge Mass. and London 1980 (1925).
Seppo Albert Kivinen: Mitä 'paranormaaleilla' ilmiöillä tarkoitetaan? S. 31–58 teoksessa *Paholaisen asianajaja* (toim. Heta Häyry, Hannu Karttunen ja Matti Virtanen). Ursa, Helsinki 1989.
Raimo Lehti: *Tähtiä ja ihmisiä*. Ursa, Helsinki 1996.
Michel de Montaigne: *Tutkielmia*. Karisto, Hämeenlinna 1990.
Sextus Empiricus: *Outlines of Scepticism* (transl. by Julia Annas and Jonathan Barnes). Cambridge University Press 1994.

KIRJOITTAJA ON MATEMATIIKAN PROFESSORI
HELSINGIN TEKNILLISESSÄ KORKEAKOULUSSA
JA SKEPSIKSEN TIETEELLISEN
NEUVOTTELUKUNNAN JÄSEN.

